

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

● **Του Κωνσταντίνου Ν. Κάζου**
Ιστορικού Ερευνητή

ΜΕΡΟΣ Β'

τις κτίστηκε η Κωνσταντινούπολη και στις 11 Μαΐου του 330 μ.Χ. έγιναν με μεγάλη μεγαλοπρέπεια τα εγκαίνια της, αφιερώθηκε δε στην ιδιαίτερη προστασία της Παναγίας Θεοτόκου. Οι εκδηλώσεις και οι γιορτές κράτησαν σαράντα ημέρες συνολικά με καθολική λαϊκή συμμετοχή, από τότε δε, αλλά με μικρότερη λαμπρότητα γιόρταζαν τα γενέθλια της πόλεως κάθε φορά τη συγκεκριμένη αυτή ημέρα. Τα τελευταία όμως επτά χρόνια της βασιλείας του Κωνσταντίνου υπήρξαν ιδιαίτε-

ρα ατυχή. Οι δύο προσωπικοί του φίλοι Επίσκοποι Ευσέβιοι, ενώ είχαν υπογράψει στο παρελθόν πειθόμενοι από τον ίδιο, αλλά και το κοινό λαϊκό αίτημα, το σύμβολο της Πίστεως στη Νίκαια, ποτέ δεν σταμάτησαν να διατηρούν συμπαθή στάση απέναντι στον αιρεσιάρχη που ποτέ δεν σταμάτησε και συνέχιζε να το πολεμάει. Από αυτούς δε ο Νικομήδειας, κατόρθωσε με διάφορους τρόπους να πείσει τον Βασιλέα ότι ήταν καλλίτερα να ανακαλέσει τον Άρειο από την εξορία, έτσι ώστε να αντιμετωπισθεί πιο αποτελεσματικά και να σταματήσει επιτέλους η υπόγεια διαμάχη που υπήρχε για την εκκλησιαστική διαίρεση.

Ο Κωνσταντίνος λοιπόν δέχεται τελικά την ανάκληση της εξορίας εκείνου του άνδρος, που ο ίδιος είχε τιμωρήσει παλαιότερα με αυστηρό τρόπο στη σύνοδο της Νίκαιας, έρχεται μαζί του σε συνδιαλλαγή, και επειδή ο Άρειος ήταν και πρεσβύτερος της πόλεως της Αλεξανδρείας δίνει την έγκρισή του να γίνει ξανά δεκτός από την Εκκλησία της. Την εξιστόρηση αυτών των γεγονότων περιγράφει σε επιστολή του ο Ευσέβιος, και την αποστέλλει προς τον Επίσκοπο Αλεξανδρείας παρακαλώντας τον να τον δεχθεί ξανά με ευμένεια. Στον ενδιάμεσο χρόνο που συμβαίνουν αυτά, ο γηραιός Επίσκοπος Αλέξανδρος ήδη έχει πεθάνει και διάδοχός του εκλέγεται ο Αθανάσιος με όχι μόνο την ψήφω των πενήντα τεσσάρων Επισκόπων της Επαρχίας της Αιγύπτου, αλλά και από μεγάλο μέρος του λαού της πόλεως της Αλεξανδρείας. Ο Αθανάσιος διαβάζοντας την επιστολή αμέσως κατάλαβε ότι ποτέ ο Άρειος δεν είχε απαρνηθεί τις ανατρεπτικές απόψεις και αρχές του, αυτές που στο παρελθόν και τώρα απειλούσαν ξανά το θεμέλιο λίθο της Χριστιανικής πίστης. Ήταν δε τόσο σίγουρος ότι αυτός επιστρέφοντας στην Αλεξάνδρεια θα ξανάρχιζε πάλι τη διχόνοια και τη διαίρεση των πιστών, ώστε δεν δίστασε ούτε για μια στιγμή να απορρίψει την παράκληση του Επισκόπου Νικομηδείας.

Την κίνηση του αυτή ακολούθησε άμεσα αυτή

τη φορά επιστολή του Αυτοκράτορος, που περιείχε και ζητούσε πάλι τα ίδια αιτήματα, με κεντρικό σημείο αυτό της επιστροφής του Αρείου αλλά ο κομιστής της έφυγε άπρακτος, γιατί ο νέος Επίσκοπος απάντησε πολύ απλά στην Μεγαλειότητά του ότι μια τέτοια κίνηση αποδοχής ήταν παντελώς αδύνατη. Στη δεύτερή του επιστολή σε συνέχεια της πρώτης, ο Αυτοκράτωρ Κωνσταντίνος απειλεί πλέον ανοιχτά τον Αθανάσιο, ότι ενδεχόμενη νέα του άρνηση σημαίνει έκπτωση από τον Επισκοπικό του Θρόνο και εξορία του μακριά από την Αίγυπτο. Ο Αθανάσιος διαβάζει την επιστολή και γεμάτος γαλήνη και ψυχραιμία, γνωρίζοντας ότι κάνει το καθήκον του και αυτό που του επιτάσσει η πίστη και η συνειδήσή του, απαντά ατάραχος στον Αυτοκράτορα, ότι η καθολική του Χριστού Εκκλησία δεν έχει τίποτα κοινό με την αίρεση του Αρείου που αναιρεί τη θεία φύση του Χριστού.

Σε συνέχεια αυτής της απάντησης τα γεγονότα εξελίχθηκαν άμεσα και με την απόλυτη, όπως άλλωστε αναμενόταν, σύμπραξη του Ευσέβιου. Αυτός μεταχειρίστηκε και χρησιμοποίησε κάθε είδους ραδιουργία, συκοφαντία και παρανομία, ώστε να καταστρέψει τον “αντίπαλό” του Αθανάσιο, με αποτέλεσμα να πείσει τον Κωνσταντίνο να τον εξορίσει στην Αυγούστα Τριβήρων, πόλη της Γαλατίας, όπου φτάνει εκεί τελικά το χειμώνα του 336 μ.Χ. Ήταν τόσο υψηλό το πνευματικό ανάστημα, τόσο έντονη η προσωπικότητα και η φρόνηση του Αθανάσιου, αντίστοιχα και η ευλάβεια που ενέπνεε, αυτός ο πράγματι πρόμαχος της Ορθοδοξίας, ώστε η εξορία του από ήττα να μετατραπεί σε θρίαμβο. Ο Επίσκοπος Τριβήρων τον δέχθηκε σαν φίλο και όχι σαν ξένο σε εξορία, ο δε ομώνυμος του Αυτοκράτορα γιος του Κωνσταντίνος, που διοικούσε τη Γαλατία και έδρευε στην πόλη των Τριβήρων τον επισκέφθηκε και υπέβαλε τα σέβη του. Λόγω του ότι όμως στην Ανατολή συνέχιζε να επικρατεί σοβαρή εκκλησιαστική αναρχία, ο Κωνσταντίνος μέσα στην αμηχανία του και με σκοπό να βρει κάποια διέξοδο σε αυτήν, καλεί τον Άρειο στη Βασιλεύουσα και απευθυνόμενος σε αυτόν του λέγει ευθέως.

«Ομνύεις ενώπιον Θεού ότι απέπτυσας πάσαν κατά του Κυρίου ήμών βλασφημίαν;» και ο Άρειος ώμοσεν αδιστακτως. «Ύπαγε λοιπόν, είπεν επί τέλους ο βασιλεύς, και εί μὲν η πίστις σου έχειν καλώς, καλός εἶτω και ο ὅρκος ον ὡμοσας, ει δε η πίστις σου ασεβής εστίν, ο Θεός τιμωρήσει τον επίορκον». Ο Άρειος βγήκε από τα ανάκτορα και συνοδευόμενος από πολλούς του φίλους, φωνάζοντας δυνατά πανηγύριζε τον προσωπικό του θρί-

αμβο. Την ίδια μέρα, όμως, ο Άρειος απέθνησκε, αποβάλλοντας και τα έντερά του στο βόθυνο. Η αναγγελία του θανάτου του διαδόθηκε ακαριαία σε ολόκληρη την Πόλη προξενώντας πολύ μεγάλη εντύπωση, περισσότερο όμως απ’ όλους ταραχτηκε ο Κωνσταντίνος, που από τότε η ψυχική του κατάσταση έγινε αξιοθρήνητη. Ενώ είχε ελπίσει στην αφαίρεση και εξαφάνιση κάθε θρησκευτικής έριδας στους κόλπους της Εκκλησίας, ήδη έβλεπε τώρα αυτή σε απόλυτο παροξυσμό, και ενώ είχε αγωνιστεί να ασφαλίσει την Ορθοδοξία ερχόμενος σε ρήξη με τους κυριότερους προμάχους της, είχε υποκύψει υπέρ του Αρείου πραγματοποιώντας πολλές θυσίες, και τώρα ο Άρειος είχε καταδικαστεί αμετάκλητα από τη Θεία Πρόνοια.

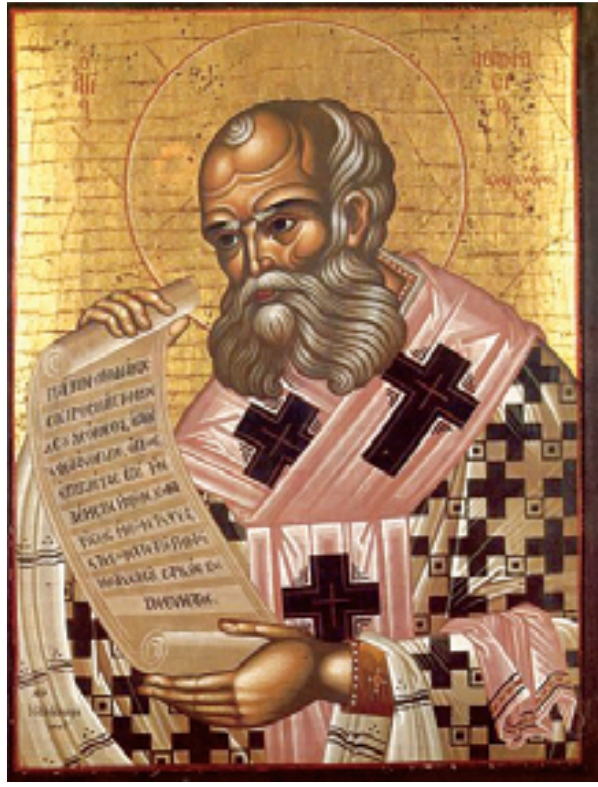
Η θλίψη και η αηδία γέμισαν την ψυχή του και τον βασάνιζαν εξ ίσου με τις άλλες έγνοιες που προέρχονταν από τη κρατική διοίκηση. Ο Κωνσταντίνος είχε τρεις γιους, και σε όλους ήταν γνωστό ότι έτσι και εξέλιπε το δικό του στιβαρό χέρι στη διακυβέρνηση της χώρας, αυτοί, έχοντας εξ ολοκλήρου διαφορετικές απόψεις και σχέδια, θα ερχόντουσαν σε βίαιη ρήξη για την απόλυτη εξουσία και κανένας από αυτούς δεν ήταν ικανός να συντηρήσει την ενότητα του κράτους. Εκτός όμως από αυτούς τους τρεις, υπήρχαν και δύο ανεψιοί του Βασιλέως, ο Δαλμάτιος και ο Αννιβαλιανός, οι οποίοι, έχοντας ήδη διαπρέψει και διακριθεί σε πολλές εκστρατείες και πολέμους, πολύ περισσότερο από τους γιους του, μαζί με το γεγονός ότι τους υποστήριζε και τους τιμούσε το στράτευμα, δύσκολα θα υπέκυπταν στην εξουσία των νομίμων διαδόχων. Με τη σκέψη αυτή ο Κωνσταντίνος, για να προλάβει όσο ήταν δυνατό τον εμφύλιο αγώνα και σπαραγμό, αποφάσισε το 335μ.Χ. να διανείμει προκαταβολικά το κράτος μεταξύ των υιών του και των ανεψιών του.

Με αυτό τον τρόπο σαν Βασιλεύς, και με το ίδιο του το χέρι κατέστρεψε άμεσα και ολοκληρωτικά την ενότητα του κράτους, για την οποία τόσο πολύ είχε αγωνιστεί και προσπαθήσει, όπως και πρίν από λίγο είχε καταλύσει την ενότητα της Εκκλησίας, στην οποία τόσο πολύ πίστευε και επιθυμούσε σ’ όλη του τη ζωή. Πέθανε στις 21 Μαΐου του 337μ.Χ. σε ηλικία 63 ετών, αφού βασίλεψε περίπου 30 χρόνια. Είδαμε λοιπόν ότι ο Μέγας Κωνσταντίνος στα τελευταία χρόνια της ζωής του είχε έλθει σε ανοιχτή ρήξη με τους προμάχους της Ορθοδοξίας και ιδιαίτερα με τον σπουδαιότερο από αυτούς Ιεράρχη και Επίσκοπο Αλεξανδρείας Αθανάσιο, προστατεύοντας τους φίλους και οπαδούς του Αρείου, αλλά βεβαίως ποτέ δεν μετέβαλε ούτε στο παραμικρό

το καθιερωθέν Σύμβολο της Πίστεως στη Νίκαια. Πολιτεύτηκε έτσι με μόνο σκοπό να σταματήσει κάθε διένεξη στους κόλπους της Εκκλησίας με την παραδοχή του λάθους από πλευράς Αρείου ότι τελικά αυτός μετανόησε και απέβαλε τη βλασφημία. Ενώ όμως με τον αιφνίδιο θάνατό του εξέλιπε ουσιαστικά και αυτός ο σκοπός της μετάνοιας, η διαίρεση όχι μόνο παρέμεινε αλλά και κορυφώθηκε. Βεβαίως λογικό θα ήταν εφ’ όσον είχε πεθάνει ο αίτιος του σκανδάλου, να εκλείψει και η δημιουργηθείσα από αυτόν διαίρεση. Αλλά μάταια. Όπως πάντα συμβαίνει, τα αμαρτήματα γίνονται εύκολα και δύσκολα διορθώνονται. Ο Βασιλεύς εδίσταζε να ανακαλέσει από την εξορία τον Αθανάσιο για να μην έλθει σε ρήξη με τους αντιπάλους του Ιεράρχη της Αιγύπτου οι οποίοι, όπως γνωρίζουμε, ήταν και προσωπικοί του φίλοι. Αλλά, ενώ ο Κωνσταντίνος εφοβόταν να ανακαλέσει τον Αθανάσιο για να μην τους δυσαρεστήσει, αυτοί με τη σειρά τους φοβόντουσαν μήπως ο Βασιλεύς αλλάξει γνώμη και συνδιαλλαγή με τον Ιεράρχη της Αιγύπτου, με το δεδομένο ότι απολάμβανε την αρωγή του γιού του ο οποίος τον υποστήριζε και τον προστάτευε αποκάλυπτα στην Αυγούστα Τριβήρων της Γαλατίας.

Πεθαίνοντας ο Βασιλεύς, και σύμφωνα με την επιθυμία του, τη διοίκηση της Ανατολής, αναλαμβάνει ο δευτερότοκος γιός του Κωνσταντίνος. Άμεσα λοιπόν με την ανάληψη των καθηκόντων του, όλοι εκείνοι οι φίλοι του πατέρα του, χρησιμοποιώντας κάθε δυνατό μέσο και τέχνασμα, άρχισαν τις διάφορες ενέργειες, ώστε επηρεάζοντας τον κατάλληλα, να συμφωνήσει με τις απόψεις τους. Μέσα λοιπόν σε μικρό χρονικό διάστημα γεμάτο αμφιβολίες, παλινωδίες και ταλαντεύσεις από πλευράς του, κατάφεραν με μεθοδικότητα μετά από πολλές απόπειρες να τον οδηγήσουν στη συγκρότηση Συνόδου στην Κωνσταντινούπολη από ομόφρονες Αρχιερείς, και με αυτούς να καθιερώσουν ένα νέο Σύμβολο Πίστεως, όπου ο Υιός δεν θα αποκαλείται «ομοούσιος τω Πατρί» αλλά «ομοιούσιος» ή «ομοιοούσιος». Βεβαίως ο όρος αυτός δεν ήταν καινοφανής, εφ’ όσον ήδη είχε προταθεί από τον ίδιο τον Άρειο στην Οικουμενική Σύνοδο της Νίκαιας, έτσι ώστε με μια ανεπαίσθητη τροπολογία του γνήσιου όρου να δηλωθεί η δοξασία του αιρεσιάρχου, και όπου δεν θα διευκρινίζεται η ταυτότητα της ουσίας, αλλά θα υποδηλώνεται μόνο κάποια ομοιότητα και συγγένεια του Κυρίου ημών Ιησού προς τον Θεό Πατέρα, και η οποία θα μπορούσε να εφαρμοστεί και σε κάθε άνθρωπο. Αλλά έμελλε αυτός ο θρίαμβος να είναι εφήμερος και το οικοδό-

μημα της ετεροδοξίας να καταπέσει, αφ' ενός μεν χάρη στην ισχυρή πίστη των Ορθοδόξων προς το Σύμβολο της Νίκαιας, αφ' ετέρου δε χάρη στους μεγάλους αγώνες υπέρ του, που πραγματοποίησε και έφερε σε πέρας ο Μεγάλος Ιεράρχης Αθανάσιος της Αλεξανδρείας.

Όταν πέθανε ο Μέγας Κωνσταντίνος, ο Αθανάσιος ζούσε εξόριστος στη Γαλατία. Τότε άμεσα ο άρχων Κωνσταντίνος ο νεώτερος ζήτησε και πέτυχε την απόκαταστασή του στην Αλεξάνδρεια από τον βασιλεύοντα στην Ανατολή Κωνσταντίνιο, ο οποίος και σεβάστηκε τη σύσταση του πρεσβύτερου αδελφού του και τούτο γιατί ακόμη δεν είχε πέσει στην επιρροή και στις παγίδες των Αρειανών. Όμως μετά από λίγο χρονικό διάστημα ο Κωνσταντίνος δολοφονείται και ο Αθανάσιος στερείται τον ισχυρό προστάτη του, με άμεσο αποτέλεσμα οι αντίπαλοί του Αρχιερείς να τον καθαιρέσουν και να δώσουν το θρόνο του σε κάποιον ονόματι Γρηγόριο. Ταυτόχρονα δε πιέζουν αόρητα τον Έπαρχο της Αιγύπτου να εκτελέσει πάραυτα τις αποφάσεις, ώστε ο Αθανάσιος να οδηγηθεί και πάλι στην εξορία. Έτσι λοιπόν και αυτή τη φορά καταφεύγει στη Δύση, όπου βρίσκει πάλι προστασία στον ισχυρό εκεί βασιλεύοντα Κωνσταντία. Μετά από μερικά χρόνια παραμονής στη Δύση, ο Κωνσταντίας πείθει τον αδελφό του Κων-

στάντιο να τον ανακαλέσει από την εξορία και να καταλάβει πάλι τη θέση του σαν Επίσκοπος και Ιεράρχης Αλεξανδρείας. Η είσοδος, κατά την επιτροπή του Αθανάσιου στην Αλεξάνδρεια, υπήρξε θριαμβευτική, οι μεγάλες συμφορές και διώξεις που είχε υποστεί, είχαν ιδιαίτερα συγκινήσει τους κατοίκους της μεγάλης πόλεως, η ισχύς του τότε έγινε ακλόνητη, η δε δόξα του έγινε γνωστή από το ένα άκρο του Χριστιανικού κόσμου στο άλλο, από τη βόρεια Βρετανία μέχρι τη νότια Αιθιοπία. Δυστυχώς όμως άλλο ένα σημαντικό και απρόσμενο γεγονός έρχεται να ταραξει πάλι το έργο και τη γαλήνη του Αθανάσιου. Το 350 μ.Χ. δολοφονείται και ο Κωνσταντίας και έτσι ο Κωνσταντίνος δεν έχει πλέον από κανένα να φοβηθεί τον κάθε είδους συνεταιρισμό στην αρχή ή την εξουσία του Κράτους. Ήταν θέμα χρόνου πάλι να υποκύψει στην επιρροή των Αρειανών και αυτή τη φορά να διατάξει την άμεση εξορία πολλών Ορθοδόξων αρχιερέων αλλά και την οριστική απαλλαγή του από τον ισχυρότερο και σπουδαιότερο όλων τον Επίσκοπο Αλεξανδρείας Αθανάσιο.

Ο λαός της πόλεως, που κυριολεκτικά λάτρευε τον ποιμένα του, θέλησε να αντισταθεί σε αυτή τη Βασιλική απόφαση. Εκείνος όμως δεν διστάζει αυτή τη φορά να διατάξει να επέμβουν στρατεύματα από την Άνω Αίγυπτο και τη Λιβύη για την εκτέλεσή της. Η στρατιωτική επέμβαση επιχειρείται τη νύχτα της 3ης Φεβρουαρίου του 356 μ. Χ. με κύριο σκοπό την απαγωγή του Ιεράρχη. Αυτή τη νύχτα η στάση του Αθανάσιου απέναντι στους διώκτες του έγινε αντικείμενο καθολικού θαυμασμού για την ψυχραιμία και τη γενναιότητα που επέδειξε. Ο Έπαρχος της Αιγύπτου Συριανός περιζώνει την εκκλησία του Αγίου Θεωνά με αρκετά τάγματα ενόπλων στρατιωτών. Μέσα στην εκκλησία εκατοντάδες Χριστιανοί στη διάρκεια της ολονυκτίας προσεύχονται με κατάνυξη. Ο Επίσκοπος καθόταν ατάραχος στο θρόνο του και περίμενε με γενναιότητα το θάνατο. Οι κραυγές και οι απειλές έξω από τον πολιορκημένο ναό διέκοπταν συνεχώς τη θεία ακολουθία. Ο Αθανάσιος όμως παρότρυνε τους γύρω από αυτόν έντρομους ιερείς να ψάλλουν τον ψαλμό εκείνου του Δαυίδ, ο οποίος εξυμνεί το θρίαμβο του Θεού του Ισραήλ κατά του ασεβούς τυράννου της Αιγύπτου. Οι στρατιώτες μετά από πολλές προσπάθειες έσπασαν τις πόρτες του ναού και εισβάλλουν στο εσωτερικό του, εξακοντίζοντας χαλάζι από βέλη και δόρατα εναντίον του πλήθους των πιστών. Σύντομα μερικοί από αυτούς δεν εδίστασαν να εισέλθουν με τα ξίφη ανά χείρας και στα άδυστά του.

Μάταια οι Ιερείς ικέτευαν τον Επίσκοπο να σώσει την πολύτιμη γι' αυτούς ζωή του. Ο ατρόμητος Ιεράρχης αρνήθηκε να κατέβει από το θρόνο του πριν να δει και τον τελευταίο ιερέα να φυγαδεύεται με ασφάλεια με τη βοήθεια των πιστών. Τότε εκμεταλλευόμενος την κορύφωση της γενικής ταραχής και το σκοτάδι της νύχτας, διέσχισε με κόπο το πλήθος, πολλές φορές καταπατούμενος, αλλά κατόρθωσε να διαφύγει από τους στρατιώτες διώκτες του, στους οποίους οι Αρειανοί είχαν υποσχεθεί μεγάλη αμοιβή, αν έφερναν σαν λάφυρο την κεφαλή του. Μετά από την απόδρασή του από το ναό και για μεγάλο χρονικό διάστημα μάταια οι εχθροί του επέμεναν να βρουν τον Αθανάσιο. Για διάστημα 6 χρόνων, όσο κράτησε η βασιλεία του Κωνσταντίνου, ο Αθανάσιος περιπλανήθηκε από έρημο σε έρημο, κινδυνεύοντας πολλές φορές να συλληφθεί. Τα ασφαλέστερα γι' αυτόν άσυλα ήταν τα μοναστήρια και τα ησυχαστήρια της Θηβαΐδας, όπου ευρίσκονταν και τα περισσότερα καταφύγια όλων των ερημιτών και ασκητών. Από εκεί, ποτέ δεν σταμάτησε να ενθαρρύνει τους λίγους πλέον Επισκόπους της Αιγύπτου οι οποίοι είχαν απομείνει και κρατούσαν με ζήλο και αυταπάρνηση την Ορθόδοξη πίστη, γράφοντάς τους αποστολικές επιστολές, μέσα από τις οποίες ανασκεύαζε τις αιρετικές διδασκαλίες του Άρειου και αναθεμάτιζε τους διώκτες της. Οι επιστολές αυτές στη συνέχεια αντιγράφονταν από πιστούς και διασκορπίζονταν σε όλες τις Χριστιανικές Εκκλησίες της Ανατολής. Έτσι λοιπόν μέσα από το μοναχικό κελί του, εποίμαινε ο αόρατος Πατριάρχης όλη την Αίγυπτο με τη βοήθεια και τη συμβολή των μοναχών της ερήμου, όταν εμφανίστηκε απροσδόκητα άλλη λαίλαπα που απείλησε πραγματικά να γκρεμίσει από τα θεμέλιά του όλο το οικοδόμημα του Χριστιανισμού.

Δεν είχαν περάσει ούτε τέσσερις μήνες από το θάνατο του Μεγάλου Κωνσταντίνου, όταν ο απαίσιος γιος του Κωνσταντίνος, με την πρόφαση ότι ο πατέρας του δηλητηριάστηκε από τους αδελφούς του, όχι μόνο έσφαξε τους θείους του, αλλά και επτά εξαδέλφους του, μεταξύ τους δε και τους συνάρχοντες με αυτόν Δαλμάτιο και Αννιβαλλιανό. Βεβαίως επίσης κατέσφαξε και όποιο επιφανή άνδρα είχε κατά οποιονδήποτε τρόπο συγγένεια με τον βασιλικό οίκο. Δύο μόνο παιδιά σώθηκαν σαν από θαύμα από τη φοβερή αυτή σφαγή, ο Γάλλος και ο Ιουλιανός, γιοι του Ιούλιου Κωνσταντίνου, ετεροθαλούς αδελφού του Μεγάλου Κωνσταντίνου, 6 και 12 ετών αντίστοιχα. Αργότερα όμως το 354 μ.Χ. ο Γάλλος αποκεφαλίζεται και διασώζεται μόνο ο Ιουλιανός, χάρις στην επέμβαση της καλής

και ευσεβούς βασίλισσας Ευσεβίας, που ακουγοντάς την τον λυπήθηκε και τον άφησε να ζήσει. Ο όρος όμως για την επιβίωσή του ήταν να απομακρυνθεί από τις ενεργείς χώρες και να μετοικήσει στην Αθήνα. Στην Αθήνα όμως υπήρξε ένας άλλος κίνδυνος τον οποίο βέβαια δεν είχε προβλέψει ο Κωνσταντίνος. Η θέα των λαμπρών μνημείων του αρχαίου θρησκευματος και οι εισηγήσεις στο αρχαίο πνεύμα των Εθνικών ρητόρων κυριεύσαν την ψυχή του Ιουλιανού και τον αποτράβηξαν από το Χριστιανικό κήρυγμα των Ευαγγελίων, βλέποντας ότι πολλά από τα διδάγματά τους να αναιρούνται από τις πράξεις του Κωνσταντίνου. Μετά όμως από λίγο συνέβη και κάποιο άλλο γεγονός. Ο Ιουλιανός, ο οποίος δεν είχε καν ούτε έξι μήνες παραμονής στην Αθήνα, κλήθηκε από τον Κωνσταντίνιο το Νοέμβριο του 355 μ.Χ. στην Κωνσταντινούπολη και, αφού του απενεμήθη το αξίωμα του Καίσαρα ταυτόχρονα με αυτό του Διοικητού της Γαλατίας, του ζητήθηκε να αποχωρήσει άμεσα στο νέο τόπο διαμονής του για την αντιμετώπιση των Γερμανικών φύλων που οι συνεχείς τους επιθέσεις και επιδρομές έκαναν τους κατοίκους να υποφέρουν, συν του ότι δεν είχαν και έναν ικανό Άρχοντα να τους διοικήσει αποτελεσματικά.

Παρ' ό,τι ο νέος Καίσαρας δεν ήταν κατάλληλα προετοιμασμένος για το δύσκολο αυτό έργο που ανέλαβε, αναδείχθηκε σε ικανότατο στρατηγό και στο διάστημα των πέντε χρόνων που ακολούθησαν, όχι μόνο απώθησε τους Γερμανούς πέρα από το Ρήνο, αλλά η ήττα τους ήταν τόσο βαρεία που στην κυριολεξία τους ταπεινώσε στρατιωτικά. Μετά από αυτή τη νίκη του αποκατέστησε την τάξη και την απόλυτη ασφάλεια σε αυτή την απομακρυσμένη περιοχή του κράτους, σε αντίθεση με την προηγούμενη άθλια κατάσταση που επικρατούσε εκεί. Η επιτυχία του όμως αυτή ήταν η κύρια αιτία να τον φθονήσει ο Κωνσταντίνος, με σκοπό λοιπόν να εξουδετερώσει την πλήρη αποδοχή του από τους Γαλάτες, και ιδιαίτερα να τον απομακρύνει μαζί με τις λεγεώνες του από εκεί. Τον κάλεσε μαζί με αυτές να κινηθεί άμεσα προς την Ασία με σκοπό να αντιπαραταχθεί απέναντι στους Πέρσες που επιτίθεντο συνεχώς στα ανατολικά σύνορα. Οι λεγεώνες όμως όχι μόνον παράκουσαν τη διαταγή του Κωνσταντίνου, αλλά ταυτόχρονα ανακηρύσσουν τον Ιουλιανό Βασιλέα χωρίς τη θέλησή του. Αυτός αποδεχόμενος τελικά το αξίωμα προτείνει άμεσα στον Κωνσταντίνιο συμβιβασμό. Δυστυχώς η Βασίλισσα Ευσεβία η οποία θα μπορούσε να συντελέσει θετικά σε ένα τέτοιο συμβιβασμό είχε πεθάνει πριν από αρκετά χρόνια. Ο Κωνσταντίνος απορρί-

Ο Ιουλιανός

πτε αγέρωχα κάθε συμβιβασμό και συνδιαλλαγή με αποτέλεσμα ο Ιουλιανός με τις πιστές σε αυτόν λεγεώνες να εξορμήσει εναντίον της Κωνσταντινουπόλεως. Στις 3 Νοεμβρίου του 361μ.Χ. ο Κωνσταντίνος πεθαίνει και έτσι αποσοβείται ο εμφύλιος πόλεμος. Πορευόμενος δε ο Ιουλιανός στη Βασιλεύουσα αναγνωρίζεται πλέον από όλο το κράτος ως ο μοναδικός Βασιλεύς.

Ο Ιουλιανός, προτού να ξεκινήσουν οι έριδες με τον εξάδελφό του, είχε πολλές συννενοήσεις με φίλους του Εθνικούς από την Ελλάδα για την εκτέλεση της μελλοντικής θρησκευτικής του μεταρρύθμισης. Όταν όμως ξεκίνησε η ρήξη με τον Κωνσταντίνο, την ίδια μόλις ημέρα απέβαλε την πίστη του στον Χριστό και αφιερώθηκε στους αθάνατους αρχαίους Ελληνικούς Θεούς. Από εκείνη δε τη στιγμή με αυτή την πράξη του η Εκκλησία δεν έπαψε να τον αποκαλεί «αποστάτη» και «παραβάτη» της διδασκαλίας του Σωτήρος. Απέναντι στους Χριστιανούς ο Ιουλιανός ήταν γενικά μετριοπαθής, όπως ακριβώς ήταν ο θεός του Μεγάλος Κωνσταντίνος απέναντι στους Εθνικούς. Και βέβαια δικαίως καυχείται γι' αυτό επανειλημμένα, και αναφέρει στην μεν 24η επιστολή του: «Εγώ μὲν κέκρικα τοις Γαλιλαίοις άπασαν ούτω πράως και φιλανθρώπως, ώστε μηδένα μηδαμού βίαν υπομένειν, μηδέ εις ιερὸν έλκεσθαι, μηδέ εις άλλο τι τούτο επηρεάζεσθαι παρά την οικείαν πρόθεσιν». Στη δε 32η επιστολή

του γράφει: «Ὡμῶν εγὼ τοις Γαλιλαίων προστάτας, έξειν μοι μείζονα χάριν ή τω φθάσαντι προ εμού αρχήν επιτροπεύσαι». Σε αυτό το σημείο εννοεί τον Βασιλέα Κωνσταντίνο. Ονομάζει δε τους Χριστιανούς Γαλιλαίους, κατά την αρχαία συνήθεια, όπως αναφέρει και ο ιστορικός Ιωάννης Μαλάλας, επί Αυτοκράτορος Κλαυδίου Ρώμης οι Χριστιανοί ελέγοντο Ναζωραίοι ή Γαλιλαίοι. Από δε του Επισκόπου Ευόδου ονομάστηκαν Χριστιανοί οι οποίοι και αποδέχτηκαν αυτό το όνομα. Πολλές φορές μάλιστα ο Ιουλιανός προέτρεπε τους εξαχρειωμένους και εξευτελισμένους Ιερείς της ειδωλολατρίας να μιμηθούν τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας των Χριστιανικών Εκκλησιών, όπως μαρτυράει η επιστολή του στον Αρχιερέα της Γαλατίας Αρσάκιο. Δεν θέλουμε βέβαια να πιστεύουμε αυτά που του απέδιδαν μεταγενέστεροι Χριστιανοί χρονογράφοι και τα χαρακτηρίζαν ανοσιουργήματα, αλλά είναι βέβαιο ότι ο Ιουλιανός εξώκειλε σε αδικαιολόγητες πράξεις.

Γενικότερα αξίωσε να επιβάλει στους Χριστιανούς την αρχαία Ελληνική γλώσσα με σκοπό να τους τιμωρήσει, επειδή έδειχναν αποστροφή στην ειδωλολατρία. Ταυτίζοντας όμως αυτήν με τα υπόλοιπα συστατικά του Ελληνισμού, τους έλεγε ειρωνευόμενος: «Εις ημάς ανοίκουσιν η ευγλωττία και αι τέχναι της Ελλάδος, όπως και οι των Θεών λατρεία. Υμέτερος δε κλήρος εστιν η αγροικία και η αμάθεια». Με βάση αυτό το σόφισμα, όχι μόνο απέ-

κλεισε τους Χριστιανούς από όλα τα ανώτερα πολιτικά και στρατιωτικά αξιώματα, αλλά απαγόρευσε σε αυτούς να σπουδάζουν Γραμματική, Ρητορική, Ιατρικές και Καλές Τέχνες, παραδίδοντας έτσι όλη την εκπαίδευση στους Εθνικούς Σοφιστές. Στην κατάλληλη όμως στιγμή εκδηλώνεται η αγανάκτηση των Χριστιανών μέσα από τον περίφημο στηλιτευτικό λόγο του Γρηγορίου του Ναζιανζηνού κατά του Ιουλιανού ο οποίος αρχίζει με τις λέξεις: «Πολλών γαρ και δεινών όντων εφ' οίς εκείνος μισείσθαι δίκαιος ουκ εστιν, ου μάλλον ή τούτο παρανομήσας φαίνεται». Και σε όλη του δε τη διάρκεια συνεχίζει να καταδεικνύει την ανάγκη της συνύπαρξης και συμμαχίας του Χριστιανισμού με τον Ελληνισμό. Το διαζύγιο μεταξύ του δόγματος του Χριστιανισμού και του Ελληνισμού ήταν προ των πυλών και έτσι υπήρχε κίνδυνος ανατροπής εκ βάθρων του ενός από τους δύο θεμέλιους λίθους επάνω στους οποίους οικοδομήθηκε και ήλπιζε ο Βυζαντινός και μετά ο νεώτερος Ελληνισμός. Πώς λοιπόν ήταν δυνατόν να μην πληγωθεί η μεγάλη ψυχή του Ναζιανζηνού μπροστά στην επερχόμενη αυτή καταστροφή; Γι' αυτό απευθυνόμενος στους Εθνικούς τους λέγει: «Τα μεν άλλα παρήκα τοις βουλομένοις, πλούτον, ευγένειαν, εύκλειαν, δυναστείαν, ά της κάτω περιφοράς έστι, και ονειρώδους τέρψεως. Του λόγου δε περιέχομαι μόνου». Τα δύο αντίπαλα μέρη αγωνιζόντουσαν το ένα περισσότερο από το άλλο να προσοικειωθεί τους θησαυρούς της Ελληνικής σοφίας και ευφυίας. Αλλά η πάλη δεν περιοριζόταν μόνο σε αυτό.

Ο Ιουλιανός υποχρέωσε τους Χριστιανούς με νόμο να αποζημιώσουν όλες τις ζημιές που προξενήθηκαν από τις καταστροφές των Εθνικών Ναών και μάλιστα αναδρομικά από την εποχή του Μεγάλου Κωνσταντίνου. Η εκτέλεση αυτής της απαίτησης προκάλεσε, όπως αναμενόταν, έντονες βιαιοπραγίες, παρ' ό,τι ο Βασιλεύς ήλπιζε και επιθυμούσε να τις αποφύγει. Έτσι η έναρξη ενός εμφυλίου πολέμου ήταν στα πρόθυρα και εμφανής σε όλη την επικράτεια, εφ' όσον θα συνέχιζε να επιζεί ο Ιουλιανός. Αυτός όμως δεν βασιλεύσε παρά μόνο δύο χρόνια. Μετά, όπως ήδη είπαμε, από την υπόταξη των διάφορων Γερμανικών φύλων, ο Ιουλιανός επιθυμούσε δικαίως να ταπεινώσει με τον ίδιο τρόπο και τους Πέρσες, με το δεδομένο ότι είχαν ήδη προξενήσει μεγάλες ζημιές στο κράτος επί Κωνσταντίνου. Έτσι λοιπόν όταν βασιλεύσε, προετοίμασε δραστήρια τον πόλεμο κατά του Σαπώρ βασιλέως των Περσών. Αφού συγκρότησε στρατό από 160.000 άνδρες και κατασκεύασε στόλο στον Εφράτη ποταμό, άρχισε να τον αναζητάει στη Με-

σοποταμία με σκοπό να συγκρουστεί μαζί του. Κάνοντας όμως λάθος επιλογή διαδρομής, άρχισε να περιπλανιέται μέσα σε αχανείς ερήμους, γεγονός που τον ανάγκασε τελικά να υποχωρήσει. Στη δύσκολη αυτή στιγμή, παρά την αμνηχανία που επικρατούσε, μαζί και την εμφάνιση του πολυάριθμου στρατού των Περσών, που άρχιζε να τον πιέζει αφόρητα, ο Ιουλιανός επέδειξε και ανδρεία και καρτερία στη διάρκεια του αγώνα.

Μια όμως από εκείνες τις ημέρες, μαθαίνει, χωρίς να το περιμένει, ότι αιφνιδιαστικά οι δυνάμεις του εχθρού προσέβαλλαν την οπισθοφυλακή του. Αμέσως λοιπόν και για να προλάβει τα χειρότερα εφορμάει στο πεδίο της μάχης, χωρίς το θώρακά του, όπου από καίριο τραύμα που δέχεται, πεθαίνει τη νύχτα της 25ης Ιουνίου του 363 μ.Χ. σε ηλικία 32 ετών. Λέγεται δε ότι στις τελευταίες του στιγμές πήρε αίμα από την πληγή με το χέρι του και διασκορπίζοντάς το με δύναμη στον αέρα, φώναξε: «Νενίκηκας Χριστέ, κορέσθητι Ναζωραίε». Αμέσως μετά το θάνατο του Ιουλιανού, αναγορεύτηκε αυτοκράτορας από το στρατό ο Ιοβιανός, ο οποίος με πολύ μεγάλες θυσίες ειρήνευσε με τους Πέρσες και επανέφερε ξανά το κράτος στο Χριστιανικό Θρησκευμα. Αλλά και ο Ιοβιανός πεθαίνει το Φεβρουάριο του 364 μ.Χ. και αναλαμβάνει ο διάδοχός του ονόματι Ουάλης. Ο Ουάλης ασπάζεται την αίρεση των Αρειανών χωρίς όμως να επιχειρήσει να διώξει τους Ορθόδοξους προστατεύοντας αυτούς φαινομενικά, παρ' ό,τι πολλοί τον κατηγορούν για το αντίθετο που έκανε μέσα από διάφορα Αυτοκρατορικά διατάγματα. Όταν ο Ιουλιανός ανέτρεψε τον Κωνσταντίνο, με διάταγμά του επανέφερε από την εξορία όλους τους Ορθόδοξους Επισκόπους και μεταξύ αυτών και τον Αθανάσιο, ο οποίος, επιστρέφοντας τότε στην Αλεξάνδρεια, για να καταλάβει πάλι το θρόνο του, έτυχε τέτοιας λαμπρής υποδοχής από τους κατοίκους της πόλης, οι οποίοι εκτός του ότι είχαν συγκεντρωθεί στις όχθες του Νείλου πεζοί ή σε πλοία με αναμμένους πυρσούς, έστρωναν στο πέρασμά του πολυτελή υφάσματα και τον επευφημούσαν με δυνατές κραυγές. Ακόμη δε είχαν φωταγωγήσει και τους υψηλούς πύργους του Μουσείου της Πόλης. Το μέγεθος αυτής της υποδοχής του Πατέρα της Ορθοδοξίας, η ευρεία λαϊκή αποδοχή του και η μεγάλη προσωπικότητα του Αθανασίου, εφόβησαν πολύ τον Ιουλιανό, όπως και παλαιότερα το Μεγάλο Κωνσταντίνο. Έτσι λοιπόν διατάζει και πάλι αυτόν να πάει στην εξορία. Ήταν δε τόσο μεγάλο το μίσος του απέναντι στον Αθανάσιο, ώστε αναφερόμενος στο μικρό του ανάστημα τον λοιδορούσε λέγοντας: «μηδέ ανήρ, αλλ' ανθρωπίσκος». ■